

OSMANLI BELGELERİNE GÖRE SAİD NURSİ'NİN SEYYİDLİĞİ MESELESİ

Abdullah DEMİR, Gündönümü Yay., İstanbul 2013, 72 s.

İsmail NARİN*

İslâm tarihinde önemli hizmetlerde bulunmuş bazı şahsiyetlerin seyyidliği veya şerifliği hep merak konusu olmuştur. Bu hususta nesebi merak konusu olan âlimlerden biri de Said Nursî'dir. Prof. Dr. Ahmet Akgündüz'ün öncülüğünde yapılan araştırmada belgelere dayanılarak Said-i Nursî'nin seyyid olduğu tezi ileri sürülmüştü. Kamuoyunda ciddi tartışmalara sebep olan bu tezin eksik olduğu ve araştırmadaki bazı maddî hatalardan ötürü doğruları yansıtmadığı kimi araştırmacılar tarafından ifade edilmişti. Bu araştırmalardan biri de arşivci-araştırmacı-yazar Abdullah Demir tarafından tamamlanarak yayımlanmış ve kamuoyuyla paylaşılmıştı. Daha çok Osmanlı Arşivi belgelerine dayanılarak yapılan araştırmada, Ahmet Akgündüz'ün neseb tespiti çalışmasında Osmanlı Arşivi belgelerine ulaşmada yetersiz kaldığı, bunların okunmasında gerekli özenin gösterilmediği ve belgelerde kısmen tağyir, tebdil ve tahrif yapıldığı savunulmaktadır.

Bilindiği gibi Resûlullâh'ın nesli Hz. Ali ve Hz. Fâtuma'nın evliliğinden dünyaya gelen çocukları vasıtasıyla devam etmiştir. Bu durum Hz. Ali'yi ve çocuklarını ümmet içinde büyük sevgiye mazhar kılmış; farklı unvanlarla anılmalarına da sebebiyet vermiştir.¹ Hz. Peygamber'in Hz. Ali ile Fâtuma'dan doğan torunlarından Hasan'ın neslinden gelenlere *şerîf*, Hüseyin'in neslinden gelenlere ise *seyyid* denir.² Abdullah Demir, bu soydan gelen ve sahih bir şekilde müteselsilen nesep defterine tescil ve tesbit edilenlere -neslen- "seyyid" denildiğini; diğer taraftan Hz. Peygamber'in getirdiği hükümlere hakkıyla riayet eden, İslâm'ı hayatının gayesi bilen ve bu uğurda mücadele edenlerin de *âl-i beytten* sayıldığını ve Selman-ı Farisî gibi manevî "seyyid" ünvanını aldığını hatırlatarak kaleme aldığı eserinde Ahmet Akgündüz'ün kamuoyuyla paylaştığı ve Said Nursî'nin bilinenin aksine seyyid olduğu şeklinde özetlenebilecek tezine, bu tezin bilimsel dayanaklardan yoksun olduğunu yine arşiv belgelerine dayanarak itiraz etmektedir.

Said Nursî'nin seyyidliği ile ilgili konuya bir katkıda bulunma amacıyla telif edilen eserin metod bakımından dikkat çeken en önemli özelliği birincil

* Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi [ismailnarin@gmail.com].

1 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygambert*, Ankara 2003, II, 677.

2 Mustafa Öz, "Ali Evlâdı", *DİA*, İstanbul 1989, II, 393.

kaynaklardan hareket etmesi ve iddialarını özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'ndeki belgelere dayandırmasıdır. Bu minvalde, Said Nursî'nin Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye'ye verdiği tercüme-i hâl varakasında “*Bir sülâle-i marûfeye nisbetim yoktur*” (Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, IV, 27) diyerek seyyid olmadığını sarîh bir şekilde beyan etmiş olmasını önemli bulan yazar, Ahmet Akgündüz'ün Said Nursî'nin Arap olduğu iddiası üzerine kurulu tezini de zayıf bulmaktadır. Ahmet Akgündüz'ün, iddiasını menşei belli olmayan bazı müşeccerelere dayandırmasının bilimsel olarak kabul edilemez olduğuna dikkat çeken yazar, Akgündüz'ün, kendi iddiasını Osmanlı Arşivi vesikalarıyla desteklemede başarılı olamadığını, hatta vesikalarla ilgili tahrifâtta bulunduğunu belirtmektedir. Tüm bu çabalardaki temel gayenin Said Nursî'nin seyyid ve Arap olduğu; dolayısıyla Kürt olmadığı iddiası üzere kurulu tezi ispatlamaya matuf olduğunu hatırlatan yazar, Ahmet Akgündüz'ün Said Nursî'nin seyyidliğine dair yayımladığı belgelerin hakikati yansıtmadığını yine Osmanlı Arşivi vesikalarına dayanarak delillendirmektedir.

Yazar, topluma mal olmuş bir şahsın nesebinin ne olduğu konusunda niçin böyle bir çaba harcadığını ise “bir hakikatin ortaya çıkmasına vesile olmak”la açıklayarak, gayesinin asla insanların etnik kökenleriyle uğraşmak olmadığını belirtmektedir. İslâm ümmeti içinde yerini almış ve bu dinin inşa ettiği medeniyete önemli simalar yetiştirerek katkıda bulunmuş bazı milletlerin, ümmet içinde ilmi ve cehdiyle temayüz etmiş kimi simalara layık olmadıkları, aralarında denklik bulunmadığı intibahı veren neseb araştırmalarına özellikle itirazı olduğunu dile getiren yazar, seyyid olmayanı seyyid yapma, seyyid olanı da seyyid saymama şeklindeki her iki hareket tarzının abes, haram ve günah olduğunu belirtmektedir. Yazar, ayrıca her iki tarzın da ancak, bilimsel, birincil kaynaklara dayanan ve ırk taassubunu kendine şiar edinmemiş çalışmalarla aşılabileceği düşüncesini okuyucuyla paylaşmaktadır.

Said Nursî'nin Hiyal Aşireti soyundan geldiği, dolayısıyla seyyid olduğu iddiasının kabul edilemez bulan yazar, Said Nursî'nin isnad edildiği söz konusu aşiretin seyyid olmadığına dikkat çekmektedir. Yazar, seyyid olmayan ve şeceresi tartışmalı bir aşirete Said Nursî'yi mensup göstererek onun seyyidliğini isbata çalışmanın bir nevi abesle iştigal olduğunu söyleyerek şu önemli tesbitlerde bulunmuştur: “Ahmet Akgündüz, Hiyaliyyin şeceresini teyid etmek için tapu tahrir kaydını göstermektedir. Oysa, Ahmet Akgündüz'ün vermiş olduğu tapu tahrir kaydında böyle bir bilgiye rastlamak mümkün değildir. Dolayısıyla, Ahmet Akgündüz'ün, *Bedüzzaman'ın Hz. Peygamber'e Kadar Uzanan Soy Ağacı* adlı şecerenin 11. sayfasında vermiş olduğu tahrir kaydında müşecceresini teyid edici hiçbir ifade bulunmamaktadır. Söz konusu Tahrir Defteri'nde, *Hiyaliyyin Zaviyesi Evkafı*'na tahsis edilen gelirden

bahsetmektedir. Defterde Hiyalıyyin'in seyyid olduğuna dair hiçbir bilgi mevcut değildir. Dayanak olarak sunulan tapu tahrir kaydında şayet Hiyal köyünde sadattan herhangi bir aile bulunsaydı mutlaka "Karye-i Sadat-ı Hiyalin" adıyla da belirtilirdi. Aynı zamanda sadattan olan zevat-ı zeval-i ihtiramın isimleri önüne de "seyyid" lafzı konularak teker teker isimleri kaydedilirdi."

Bilindiği gibi, Osmanlı Devleti, vergiden muaf olmak, askere alınmamak ve halk nezdinde itibar görmek için seyyidlik iddiasında bulunan ve insanları aldatmak için sahte şecereler tanzim eden kişileri engellemek için Nakibü'l-Eşrafılık müesseselerini ihdas ederek merkez ve taşra kayıtlarını mükemmel tutmuş ve böylece sahte müteseyyidlerin önüne geçmiştir.

Yazar, Ahmet Akgündüz'ün yayımladığı şecereyi ve mesnet gösterdiği kaynakları inceleyerek, şecerenin Hiyalıyyin Aşireti'ne ait bir soy ağacı olduğunu, bunun Nakibü'l-Eşrafılık müessesesi tarafından verilen bir şecere olmadığını tesbit ederek bu hususta şu önemli bilgilere yer vermektedir: "Bu şecere devletin resmi kurumları tarafından tasdik edilmediği gibi Nakibü'l-Eşrafın vermiş olduğu şecere özelliğini taşımamaktadır. Üzerine tarih atılmadığı gibi şeceredeki mührün Nakibü'l-Eşraf'a ait olduğuna dair herhangi bir ibare ve imza da yer almamaktadır."

Buna ilave olarak yazara göre, belgedeki mührün tamamı bilgisayarda yazılan mühürlerdir ve sahtedir; bundan daha vahim olan, şecere Arapça olarak yazılmış olmasına rağmen Arap alfabesinde yer almayan harflerle doludur; çok sayıda imla yanlışının olması da şecereyi yazanın Arapça'yı da bilmediğini ve cahil birisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Sâdât-ı Hiyalıyyin şecerelerinin tahlilinin yapıldığı eserde bu şecerenin şu sebeplerden sahih olmadığı ifade edilmiştir: 1- Siyadet davasında bulunan kişi Nakibü'l-Eşraf'a yahut bölgede bulunan adli mercilere müracaat eder, bunun üzerine defter kayıtlarına bakılır; seyyid olup olmadığına dair kayıtlar onu doğrular nitelikte ise mahkemece şahitlerin de ikrarı üzerine tescil yapılır ve kendisine hüccet-i şer'iyye verilerek siyadeti tasdik olunur. Söz konusu şecerede Said Nursî'nin mahkemeye böyle bir müracaatı bulunmamaktadır. Herhangi bir müracaat olmadan siyadet defterine kaydının yapılması mümkün değildir. 2- Şecereler tanzim edilirken üzerine Nakibü'l-Eşrafın, mahkeme kadısının ve şühudü'l-hâl dediğimiz şahitlerin imza ve mühürlerinin olması şartı vardır. Bu şecerenin üç yerinde Nakibü'l-Eşrafın üç mührü vardır, fakat hiçbirinde isim yer almamaktadır. Halbuki, aynı mühürde şahsın ismi ile unvanı yazılmalı ve mührün hangi tarihte hâk edildiği yer almalıydı. Bu şecerede ise mührün kime ait olduğu ve mührün hangi tarihte kazıldı da yer almamaktadır.³

3 Yazarın belirttiği diğer maddi hatalar ve eksiklikler için bkz. Demir, *a.g.e.*, s. 22-24.

Neseb şeceresinin temelini teşkil eden ve Said Nursî'nin ailesini Sâdât-ı Hiyaliyyin'e bağlayan en önemli kaynaklardan biri de Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nden alınan tapu kayıtlarıdır. Yazar, bu tapu kayıtlarını kullanan Ahmet Akgündüz'ün bunlarda tahrifatta bulunduğunu; ayrıca simaî ve şifaî kaynaklarla şecere tanzim ettiğini belirtmektedir.

Osmanlı Arşiv kayıtlarında *Ektrad* veyahut *Kürdî* lakabı kullanılarak Said Nursî'nin mensup olduğu etnik kökene işaret edildiğini belirten yazar, arşiv kayıtlarında Said Nursî'nin *seyyid* olduğuna dair hiçbir bilgi bulunmadığına dikkat çekmektedir. Ayrıca, Said Nursî'nin bazı eserlerindeki yazılarının ve makalelerinin sonunda imzasını "Said Kürdî" şeklinde kullanmış olması da onun, etnik kimliği hususunda tereddüt yaşamadığının en önemli göstergesidir.

Yazar eserinin sonunda, Ahmet Akgündüz'ün sunduğu şecerede yer alan usul hatalarını maddeler halinde okuyucuyla paylaşmaktadır.⁴

Yazar Abdullah Demir'in, arşiv belgelerini ve Said Nursî'ye ait belgeleri başarılı bir şekilde kullanarak tenkitlerini somut delillere dayandırdığını görmekteyiz. Yazarın Başbakanlı Osmanlı Arşivleri'de çalışan bir araştırmacı olması ve tezini belgeler üzerine temellendirmesi, okuyucuyla paylaştığı bilgileri daha dikkat çekici kılmıştır. Emek mahsulü olan bu çalışmanın, aynı zamanda fikhın da konusu olan seyyidlik meselesine bir nebze açıklık getirmiş olması açısından başarılı bulunduğunu ifade edebiliriz.

Neseb araştırmalarının, üstünlük iddiasını destekleme gayesi üzerine inşa edilemeyeceği; bu tür araştırmaların ancak *kul hakkına* riayet edip tecavüz etmeme ve *Allah hakkına* ise bi-hakkın riayet etme amacını gerçekleştirmek için yapılması gerektiği ise izahtan varestedir.

Sonuç olarak, Said Nursî'nin farklı kimlik ve aidiyetlere taşınmasının somut hiçbir faydası bulunmamaktadır. Aksine, tepkiselliğin ürünü nice cinnet haline malzeme olabileceği endişesi hiç de yersiz sayılmaz. Ölçünün Kur'an'ın kriterleri olduğu kardeşlik tasavvurunda Sahâbe-i kirâmdan Selman-ı Farisî ne kadar seyyid ise Said Nursî de o derecede seyyiddir. Hepimiz Âdem'in çocuklarıyız, Âdem de topraktır.

4 Bkz. Demir, *a.g.e.*, s. 71-72